

УДК 354:351.713

М. М. МИКОЛАЙЧУК,
 доктор наук з державного управління, професор,
 професор кафедри економічної та фінансової політики,
 Одеський регіональний інститут державного управління
 Національної академії державного управління
 при Президентіві України

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕТИНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ ЯК МОТИВАЦІЯ РОЗВИТКУ ЇЇ ТЕХНОЛОГІЧНОГО РІВНЯ

Розглянуто залежність економічного розвитку країни від технічного рівня виробництва, проаналізовано рівень лібералізації держави в її взаємодії з бізнесом, обмеження та перешкоди в здійсненні економічної діяльності. Проведений аналіз чинників впливу за чотирма категоріями свободи підприємницького середовища дав змогу виявити основні прогалини України в Індексі економічної свободи. Установлено, що негативно впливають на економічний розвиток як занадто низькі, так і надмірно високі державні видатки. Тому для різних країн, з урахуванням різних чинників, слід визначати свій оптимальний рівень. Охарактеризовано роль детинізації у створенні сприятливих умов для інвестування структурної перебудови виробництва. Визначено напрями державного регулювання у сфері оподаткування, що необхідні для детинізації економіки та спрямування інвестиційних ресурсів на підвищення технологічного рівня економіки України.

Ключові слова: державне регулювання, структура виробництва, тіньова економіка, технологічний рівень економіки, оподаткування.

М. М. MYKOLAICHUK,

Doctor of science in public administration, professor, professor of economic and financial policy department, Odesa regional institute for public administration of National academy for public administration under the President of Ukraine

PUBLIC REGULATION BY SHADOWING OF ECONOMY AS MOTIVATION TO DEVELOPING ITS TECHNOLOGICAL LEVEL

The dependence of economic development of the country on the technical level of production is considered. The level of liberalization of the state in its interaction with business, the presence of restrictions and obstacles in the realization of economic activity are analyzed. The analysis of the factors influencing the four categories of freedom of business environment has allowed identifying the main gaps of Ukraine in the Index of Economic Freedom. It has been established that negative effects on economic development, both too low and excessively high state expenditures. Therefore, for different countries, taking into account various factors, it is necessary to determine its optimal level. The role of shadowing in creating favorable conditions for investing in the structural adjustment of production is described. The directions of the state regulation in the field of taxation, which are necessary for the shadowing of the economy and the direction of investment resources to increase the technological level of the Ukrainian economy, are determined.

Key words: public regulation, structure of production, shadow economy, technological level of economy, taxation.

Н. Н. МИКОЛАЙЧУК,

доктор наук государственного управления, профессор, профессор кафедры экономической и финансовой политики, Одесский региональный институт государственного управления Национальной академии государственного управления при Президенте Украины

ГОСУДАРСТВЕННОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ДЕТИНИЗАЦИИ ЭКОНОМИКИ КАК МОТИВАЦИЯ РАЗВИТИЯ ЕЕ ТЕХНОЛОГИЧЕСКОГО УРОВНЯ

Рассмотрена зависимость экономического развития страны от технического уровня производства, проанализированы уровень либерализации государства и его взаимодействия с бизнесом, ограничения и препятствия в осуществлении экономической деятельности. Анализ факторов влияния по четырем категориям свободы предпринимательской среды дал возможность выявить основные пробелы Украины в Индексе экономической свободы. Установлено, что негативно влияют на экономическое развитие как слишком низкие, так и чрезмерно высокие государственные расходы. Поэтому для разных стран, с учетом различных факторов, следует определять свой оптимальный уровень. Охарактеризована роль детенизации в создании благоприятных условий для инвестирования структурной перестройки производства. Определены направления государственного регулирования в сфере налогообложения, необходимые для детенизации экономики и направления инвестиционных ресурсов на повышение технологического уровня экономики Украины.

Ключевые слова: государственное регулирование, структура производства, теневая экономика, технологический уровень экономики, налогообложение.

© Миколайчук М. М., 2017

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Розвиток країни має бути керованим заради забезпечення необхідних структурних зрушень в економіці для отримання синергетичного ефекту від взаємодії різних виробництв і сфер діяльності, підвищення конкурентоспроможності та формування позитивного іміджу держави у світовому співтоваристві.

Структура економіки багатоаспектна, а її зміни взаємопов'язані й відображаються в різних результатах діяльності. Найбільше впливають на стан економіки такі структурні зрушення: технологічні, від яких залежить поява принципово нових технічних засобів та господарський уклад; відтворювальні, які знаходять відображення у співвідношенні сфери послуг, промислового та сільськогосподарського виробництва; просторові, які пов'язані зі зміщенням меж регіонів та економічних зон [1, с. 4].

Узагальнену характеристику структурних параметрів розвитку економіки надають шляхом оцінки національного багатства (НБ). Обсяг і структура національного багатства України відповідає країнам із низькими і середніми доходами. Так, НБ на одну особу в Україні становило в 2005 р. 29,3 тис. дол. США. Із них природний капітал становив 23,5%, вироблений – 24,7%, нематеріальний капітал – менше 60%. У країнах із низьким і середнім доходом НБ на одну особу досягав 27,3 тис. дол. США, частка природного капіталу дорівнювала 21,1%, виробленого – 19,9%. У середньому у світі НБ на одну особу становило 115,6 тис. дол. США, у структурі його природний капітал – 6,2%, вироблений – 17,6%. У країнах із високим доходом середній показник НБ на одну особу досягав 561,1 тис. дол. США, частка природного капіталу становила 2,5%, виробленого капіталу – 17%, нематеріальний капітал дорівнював більше 80% [1, с. 74].

Велика частка природного капіталу у НБ свідчить про низький рівень ВВП країни та низьку ефективність використання виробленого капіталу та нематеріальних активів. Дійсно, у загальносвітових обсягах НБ, яке умовно визначалося на основі розрахунків по 154 країнах світу, частка України в 2005 р. становила 0,2%, Польщі – 0,7%, Росії – 1,5%, Китаю – 3,5%, США – 30,7% [1, с. 74].

Рівень ВВП та НБ країни залежить від інноваційного розвитку та технологічної структури виробництва, яка в Україні не відповідає вимогам часу. Світові лідери формують нові галузі та ринки на основі інноваційних продуктів і використання технологій VI технологічного укладу. В Україні 95% технологій належать до III та IV укладів, характерними ознаками яких є використання переважно залізничного транспорту, неорганічної хімії, електроенергетики, вугілля, розвиток універсального машинобудування. Слід зазначити, що у розвинених країнах IV технологічний уклад вичерпав себе ще всередині 70-х рр., тоді як у нашій країні зберігається у виробництві полімерних матеріалів, кольоровій металургії, нафтопереробці, приладобудуванні та ін. Лише 3–5% у структурі національної економіки займає виробництво, яке відповідає V технологічному укладу: складна обчислювальна техніка, авіаційна промисловість, програмне забезпечення, новітні види озброєння, роботобудування та ін. [1, с. 149]. Такий стан справ створює загрозу збереження відсталості виробництва сировинної спеціалізації та втрати можливості виходу на несировинні ринки з попитом на продукцію V та VI укладів.

Аналіз останніх публікацій за проблематикою та виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналізуючи певний масив літератури, слід зазначити, що державне регулювання розвитку окремих складових економіки України та протидія її тіньовому сектору були об'єктом дослідження таких науковців, як Л.Шинкарук [1], П.Кухта [5], Т.Тищук [7], Н.Краус [10], Т.Майорова [12], І.Розпутенко [20] та ін. Проте більшість дослідників приділяла увагу лише окремим аспектам цієї проблеми, серед невирішених частин якої і побудова системи збалансованого управління розвитком економіки України та її регіонів, яка оптимізуватиме структуру економіки, а отже, виведення коштів у тіньовий сектор буде недоцільним.

Формулювання цілі статті. Метою статті є визначення напрямів державного регулювання щодо детінізації економіки та спрямування інвестиційних ресурсів на підвищення технологічного рівня виробництва.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Індекс економічної свободи (IEF) оцінює рівень лібералізації держави в її взаємодії з бізнесом, наявність обмежень та перешкод у здійсненні економічної діяльності. Рівень економічної свободи в Україні є занадто низьким порівняно як із країнами Європи, так і країнами пострадянського простору. За період з 2010 по 2015 р. рейтинг України зберігався на рівні 162-ї позиції з 186 країн світу. Лише в 2014 р. в очікуванні позитивних змін після Революції Гідності рейтинг підвищився до 155-го місця. Порівняно з 2011 р. погіршився стан справ із захистом прав власності (з 99-ї позиції країна перемістилася на 138-му позицію), рівень корупції залишився незмінним (148-ма або 149-та позиція), державні витрати збільшилися (зміни зі 155-ї до 163-ї позиції), поліпшився стан справ лише з регулюванням цін (із 163-ї позиції Україна перемістилась на 68-ме місце) [2, с. 14; 3, с. 88]. На жаль, у 2016 р. Україна залишилася на 162-му місці серед країн світу і на 44-му – серед країн Європи. Україна належить до останньої категорії (пригнічена (деспотична) – менше 50 балів за 100-бальною шкалою). До цієї ж категорії разом з Україною потрапили Білорусь, Узбекистан, Туркменістан. Переважно невільною вважається економіка Росії, Киргизстану та Таджикистану (від 50 до 59,9 балів). Країнами з помірно вільною економікою (від 60 до 69,9 балів) визнані Азербайджан, Вірменія та Казахстан. Переважно вільною (від 70 до 79,9 балів) вважається економіка Грузії, Латвії, Литви, Естонії [4, с. 58].

Для визначення шляхів поліпшення ситуації необхідно проаналізувати чинники впливу на рейтинг країни, який формується на основі 10 складових, згрупованих у чотирьох категоріях свободи підприємницького середовища:

- верховенство права (право власності, свобода від корупції);
- обмежене державне втручання (фіскальна свобода, державні витрати);
- регуляторна ефективність (свобода бізнесу, свобода ринку праці, монетарна свобода);
- відкритість ринків (свобода торгівлі, свобода інвестицій, фінансова свобода).

Найгірший стан справ за категорією верховенства права, оскільки обидві його складові мають занадто низький рівень (відповідно, 25 і 26 балів). У категорії державного втручання індекс фіскальної свободи наближається до показників вільної економіки (78,6), але індекс державних витрат лише 30,6. На середньому рівні регуляторна ефективність: свобода бізнесу – 56,8; свобода ринку праці – 47,9; монетарна свобода – 66,9. Дуже різнобарвні результати за складовими відкритості ринків: поряд із найвищим показником свободи торгівлі (85,8), найнижчий показник за свободою інвестицій (20) та низький рівень фінансової свободи (30) [4, с. 59].

Майже 20-річні світові дослідження зв'язку між державними видатками та економічним зростанням не дали відповіді щодо оптимального для всіх країн рівня державних видатків. Установлено, що негативно впливають на економічний розвиток як занадто низькі, так і надмірно високі державні видатки. Тому для різних країн, з урахуванням різних чинників, необхідно визначати свій оптимальний рівень. Так, для США вважаються оптимальними державні видатки на рівні 20% ВВП, Канади – 27% ВВП, на глобальному рівні визначено, що видатки до 30% не впливають негативно на економічне зростання. Для Європи визнано оптимальними державні видатки в діапазоні 36–42% ВВП [5, с. 6].

Вітчизняні фахівці визначили оптимальним для України рівень державних видатків 37% ВВП. Фактичний рівень у 2014 р. – 50,9% ВВП. Тіньова економіка оцінювалася на рівні 41% ВВП. Відтак, з урахуванням тіньової економіки, частка сукупних видатків державного сектору становить 36,1% ВВП [5, с. 3, 12].

Слід урахувати, що в деяких високорозвинених європейських країнах частка державних витрат ще вища: Бельгії – 54,45% ВВП, Данії – 54,6% ВВП, Фінляндії – 58,26% ВВП. Ці країни мають змогу реалізувати переваги високої частки перерозподілу ВВП через дер-

жавний сектор (менший розрив між багатими і бідними, соціальна захищеність населення, висока спроможність протистояти економічним викликам) завдяки високому рівню інституційної спроможності. Так, ефективність урядування за оцінкою Світового банку в Бельгії 93,3 бала, Данії – 99,04 бала, Фінляндії – 100 балів; якість регулювання, відповідно – 87,56, 97,61 та 98,56 балів; контроль корупції – 91,87 балів, 100 та 98,09 балів. Для порівняння в Україні ці показники становили 30,14 балів, 28,71 та 11,95 балів [5, с. 4, 10].

Розв'язання проблем, які перешкоджають легкості ведення бізнесу, сприятимуть як залученню закордонних інвестицій, так і внутрішніх. Проте необхідно також створити бар'єри для прихованого виведення капіталів.

Такими бар'єрами стають умови, за яких легальне переведення прибутків з країн, що безпосередньо виробляють товари або послуги, у “податкові гавані” має бути більш витратним, ніж сплата податків за місцем виробництва, а нелегальне супроводжується притягненням до відповідальності [7].

В Україні Державною службою фінансового моніторингу України проведено типологічне дослідження схем корупції, відмивання коштів та фінансування тероризму [8]. Необхідно розробити відповідні механізми протидії. Серед цікавих пропозицій фахівців України – уведення податкового збору в розмірі 15% від операцій з нерезидентами [9, с. 156].

Разом із розробкою заходів щодо зменшення привабливості виведення капіталів необхідно розробити систему протидії розвитку тіньової економіки, поширенню якої сприяють: обтяжливість податкової системи, обмеженість внутрішнього ринку, нестабільна політична ситуація та законодавча база, високий рівень корупції, який має системний характер та призводить до зрощення влади і бізнесу. Тому вважають найбільш ефективним засобом впливу на тіньову економіку налагодження взаємодії підприємницьких структур з органами державного управління на різних рівнях з урахуванням інтересів сторін заради реалізації стратегічних цілей країни, регіонів, суб'єктів господарювання [10, с. 128, 134].

Для гармонізації інтересів окремої людини та держави, на думку О.Соскіна, необхідно обрати як економічну модель розвитку України модель народного капіталізму, що притаманна європейським країнам. Основою такої моделі є податкова система, яка виконує функцію стимулювання підприємницької діяльності та вільної конкуренції, а не створення умов для отримання монопольного прибутку клановими фінансово-корпоративними групами [11, с. 7]. Серед концептуальних положень формування податкової системи, яка сприятиме підвищенню конкурентоспроможності економіки України, виділено: урахування частки доходів, яку людина згодна добровільно віддавати на виконання державних функцій; податкове навантаження, яке переважно має нести споживач, а не виробник; кількість податків, яка має бути невеликою, а їх адміністрування – простим; обов'язкове стимулювання інвестицій у науково-технічний розвиток, формування інтелектуального капіталу тощо.

Дослідження Інституту трансформації суспільства свідчать про готовність громадян сплачувати податки у розмірі 10% [11, с. 9].

У рейтингу країн світу за 2011 р. Україна за загальною податковою ставкою (55,5%) посідає 149-те місце. У Грузії, яка посідає 10-те місце, загальна податкова ставка 15,3% [12, с. 209–210].

За кількістю податків (135) Україна в 2011 р. посіла останнє місце серед 183 країн світу. Лише по 7 податків сплачують у Китаї, Естонії, Франції, Латвії. За витратами часу на податковий облік (657 годин) Україна на 174-му місці. Найменше часу витрачають в Естонії (81 година) та Великій Британії – 110 годин [12, с. 207–208].

Заслугове на увагу, але потребує подальшого ретельного вивчення пропозиція О.Соскіна щодо введення податку на купівлю за базовою ставкою 7%, який сплачуватимуть як юридичні, так і фізичні особи під час купівлі товарів та послуг [11, с. 11]. Така система має забезпечити стабільні надходження коштів із розподілом їх між державним, обласним та місцевим бюджетом залежно від виду товарів і місця їх придбання. Проте потребує доопрацювання механізм

стягнення такого податку у разі готівкового розрахунку без оформлення відповідних документів та запобігання негативним соціальним наслідкам для малозабезпечених верств населення.

Нагальною проблемою є і повернення виведених раніше коштів в Україну. Для цього пропонують побудувати систему, яка забезпечить відстеження, замороження, вилучення та конфіскацію незаконно виведених із країни коштів [7, с. 19]. Альтернативою може бути стимулювання повернення виведених раніше коштів в економіку України у вигляді інвестицій.

Підвищення економічної свободи та легкості ведення бізнесу створює передумови для зменшення відпливу капіталу та залучення іноземних інвестицій, але ще не вирішує стратегічно важливого завдання – стимулювання інвестицій у високотехнологічні уклади.

Більшість дослідників концентрують увагу на необхідності та шляхах залучення іноземних інвестицій. Проте слід вивчити позитивний досвід країн світу зі спрямування іноземних інвестицій на реалізацію стратегічних цілей держави та запобігання негативному впливу на її економічну безпеку.

Українські фахівці розглядають як один із напрямів забезпечення економічної безпеки держави формування інвестиційної політики з урахуванням рівня інвестиційного розвитку окремих галузей економіки [13, с. 60]. При цьому звертають увагу на високий ступінь зносу основних фондів, що створює загрозу виходу з ладу обладнання, вибуття активів, зниження обсягів виробництва. Для запобігання техногенним катастрофам у виробництвах з використанням безперервних технологічних циклів (електроенергетика, хімічна та нафтохімічна, металургійна промисловість тощо) необхідно створити сприятливі умови для залучення інвестицій з метою оновлення виробництва на інноваційних засадах.

Для визначення пріоритетів та розробки механізмів підвищення економічної безпеки в інноваційній діяльності науковці пропонують виділити чотири стадії інвестиційного розвитку: локальну, лімітну, індустріальну, збалансовану [13, с. 63]. На локальній стадії підприємства з низькою ефективністю економічної діяльності використовують переважно внутрішні джерела інвестування для підтримки виробництва шляхом поповнення оборотних засобів, підвищення ефективності використання основних засобів без суттєвих змін у технологіях виробництва.

Лімітна стадія характерна у разі слабкого інвестиційного потенціалу галузі, недостатнього обсягу внутрішніх фінансових ресурсів, високого ризику та низької ефективності інвестицій, “точкового” характеру інвестицій.

Для індустріальної стадії властива наявність інвестиційних ресурсів, висока рентабельність виробництва, підтримка держави. Проте інвестиційна діяльність ще не набула інноваційного характеру. Ігноруються екологічні, соціальні наслідки реалізації інвестиційних проектів.

Найбільш приваблива збалансована стадія, на якій реалізується державна інвестиційна програма комплексної модернізації економіки та забезпечення сталого розвитку.

Незважаючи на складність політичної й економічної ситуації в країні, соціальної напруженості в суспільстві розробка державної інвестиційної програми та механізму її реалізації вкрай необхідною.

На основі державної програми, яка визначатиме пріоритетність інвестування певних галузей і структурних змін, слід також розробити відповідні регіональні програми.

Першочерговим завданням є створення передумов для формування на підприємствах власних фінансових ресурсів з метою оновлення технічної бази виробництва. Це дасть змогу активізувати інвестиційну діяльність навіть тих підприємств, які перебувають на локальній стадії інвестиційного розвитку, щоб зменшити розрив між рівнем інвестування економіки в Україні та розвинених державах. Адже останніми роками інвестиції в основний капітал в Україні становили 13–16% ВВП, у країнах ЄС – не нижче 30%, а в Китаї – 40–46% ВВП [14, с. 161].

Частка податкових надходжень у доходах зведеного бюджету України за 2007 р. становила 73,3%, на 2017 р. передбачено 82,9%. У структурі надходжень від оподаткування найбільш вагомий внесок податку на додану вартість (ПДВ) – 36,8% у 2007 р., 48,4% – 2017 р.

Майже однакове поповнення бюджету забезпечували податки з доходів фізичних осіб (21,5%) та прибутку підприємств (21,3%) у 2007 р., у 2017 р. передбачено, відповідно, 11,3% та 9,55%. Акцизний збір забезпечував у 2007 р. 6,5% надходжень, а ввізне мито 5,9%. У 2017 р. заплановано – 18,78% та 3,7% [розраховано за 15, с. 52; 16].

Податок на додану вартість (ПДВ) має вагоме значення в наповненні бюджету в багатьох країнах світу. Особливого значення цей податок набуває в країнах Європейського Союзу, які щорічно перераховують до консолідованого “європейського” бюджету 1,4% надходжень від цього податку [17, с. 92]. ПДВ вважають достатньо ефективним регулюючим заходом, хоча питання оптимізації його розміру та навіть доцільності використання залишаються дискусійними. Так, ще в 1999 р. пропонувалося замінити ПДВ та податок на прибуток єдиним податком із реалізації, ставка якого мала бути 9%. Цю ідею підтримував М.Загуменнов, але за його розрахунками ставка цього податку має бути не більше 6% [18, с. 4].

Фахівці визнають, що перевагою ПДВ є надійність надходжень коштів до бюджету, зменшення можливості ухилення від податків, оскільки їх сплачує покупець, а не виробник. Застосування ПДВ дає змогу виробникам до виплати податку використовувати ці кошти як безвідсотковий кредит.

Крім того, прагнення України до співпраці з країнами Європейського Союзу та входження до цього Співтовариства вимагає дотримання тих умов оподаткування, які діють в європейських країнах. Це впливає і на визначення ставки оподаткування, щодо оптимального значення якої для України теж не існує одностайної думки.

Україна належить до кола тих пострадянських країн, які застосовують найвищу (20%) ставку ПДВ. Прихильниками її зниження є Б.Губський, В.Лановий, О.Сергієнко. При цьому В.Лановий вважає доцільним поступове зниження ставки до 17%, Б.Губський пропонує використовувати ставку в 15%. На думку О.Сергієнка, слід використовувати диференційовані ставки: основну – 15%; 10% – для продуктів харчування, що пройшли переробку, 5% – для товарів першої необхідності; “нульову” – для товарів, які експортуються [18, с. 5].

У країнах Європейського Союзу ставка ПДВ не може бути нижче 15%, за узгодженням з Комісією ЄС можлива знижка на одну чи дві групи товарів (знижка не менше 5%) [18, с. 7].

В.Парнюк, навпаки, вважає доцільним підвищити ПДВ для захисту внутрішнього ринку від імпортованих товарів. При визначенні ставки ПДВ слід урахувувати, що основний тягар поповнення бюджету перекладається на плечі споживачів. Тому автор поділяє думку В.Загорського та І.Благуна щодо необхідності обґрунтування розміру ПДВ з урахуванням реальних доходів споживачів та використання трьох категорій ставок: підвищеної для предметів розкоші, зниженої для предметів першої необхідності та стандартної для всіх інших товарів [17, с. 177].

Другим за вагомістю джерелом податкових надходжень є податок з доходів фізичних осіб. Резерви збільшення цих надходжень криються у підвищенні рівня оплати праці та її легалізації.

Збільшення доходів громадян сприяє не тільки наповненню бюджету за рахунок податків, а й зростанню попиту на споживчі товари. Безперечно, необхідно забезпечити відповідне зростання вітчизняного виробництва. Інша проблема, яка потребує розв’язання, – виведення з “тіні” оплати праці. Це сприяло б не тільки наповненню бюджету, а й соціальному захисту працівників шляхом майбутнього пенсійного забезпечення. У цьому плані цікавою є пропозиція В.Парнюка замінити обов’язкові нарахування на фонд оплати праці соціальних внесків соціальним податком з обсягу реалізації (товарів, робіт, послуг), який не буде включатися до собівартості, а має нараховуватися за схемою ПДВ. Проведений В.Полуяновим аналіз відрахувань у соціальні фонди на умовному прикладі підприємств із різною часткою заробітної плати у собівартості доводить, що ця пропозиція потребує ретельного вивчення, оскільки втрати від надходжень до бюджету можуть перевищити позитивний результат від легалізації тіньових заробітків [19, с. 29].

Ще одним недоліком запропонованої схеми оподаткування є втрата зв’язку з індивідуальними результатами праці. Отже, необхідно шукати компромісний варіант. Наприклад,

для кожної галузі залежно від частки витрат на заробітну плату (розрахованих за нормативами оплати не нижчими за середні по промисловості України) встановлюється загальний відсоток соціальних відрахувань з виручки від реалізації. Загальна сума відрахувань поділяється на дві частини: прибутковий податок із заробітної плати та відрахування в пенсійний фонд, страхові внески. Відтак, навіть у разі заниження оплати праці підприємство здійснює соціальні виплати за встановленими нормативами, тобто нічого не виграє від “прихованої” оплати. Унаслідок легалізації оплати зростає сума прибуткового податку, що сплачується працівниками, а соціальні витрати безпосередньо підприємства, відповідно, зменшуються. Персоніфікація відрахувань до пенсійного фонду може здійснюватися на основі розподілу їх пропорційно індивідуальним заробіткам працівників.

Податок на прибуток підприємств забезпечує приблизно такі ж надходження до бюджету, як і податок із доходів фізичних осіб. Можливість збільшення цих надходжень залежить від зростання обсягів виробництва. Значні втрати пов’язані з приховуванням прибутків шляхом використання у звітності завищених цін на ресурси, занижених цін на готову продукцію та ін. Виявити та довести наявність зловживань буває важко. Іноді підприємства суттєво збільшують обсяги виробництва, оновлюють виробничі фонди, але демонструють стійкі збитки, що дає можливість уникнути сплати податків. За таких умов доцільне оподаткування власного капіталу підприємства. Ці надходження до бюджету більш прогнозовані та стабільні порівняно з податком на прибуток. Хоча повна відміна податку на прибуток може створити складнощі внаслідок невідповідності системи оподаткування в інших країнах. Тому доцільно зменшити ставку оподаткування до мінімальної з тих, що застосовуються в європейських країнах (наприклад 15%, як у Латвії та Литві), а решту надходжень забезпечити за рахунок податку на основні засоби.

Висновки. За оцінкою фахівців, більшість галузей економіки в Україні перебувають на лімітній стадії інвестиційного розвитку, для якої властиве подолання збитковості, але характерна неспроможність за рахунок власної інвестиційної діяльності забезпечити відтворення виробничих потужностей на новій технічній основі [13, с. 65]. Проте інвестиційні ресурси держави обмежені, тому необхідно заохочувати приватних інвесторів вкладати кошти в розвиток певних видів діяльності. При цьому необхідно враховувати, що галузеві пільги можуть породжувати і негативні явища: консервування низького технологічного рівня виробництва, часткова компенсація збитків від реалізації продукції на зовнішніх ринках за демпінговими цінами, зменшення податкових надходжень до бюджету та ін. [12, с. 222].

Пільги мають установлюватися лише для тих підприємств, які вкладають кошти в нові технології виробництва, забезпечать подальше зростання надходжень у бюджет та реінвестування в технічний розвиток. Це прискорить перехід галузей до індустріальної стадії, на якій спостерігається активізація інвестиційних процесів, висока рентабельність виробництва при можливому ігноруванні екологічних та соціальних наслідків швидкого розвитку. Для запобігання таким загрозам пріоритетними мають бути пільгові умови для реалізації проектів, що покращують екологічний стан та мають позитивні соціальні наслідки.

Перспективи подальших досліджень вбачаються в удосконаленні механізмів та інструментів публічного регулювання стимулювання структурних змін у господарських комплексах регіонів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Структурні трансформації в економіці України: динаміка, суперечності та вплив на економічний розвиток [Електронний ресурс] : наук. доп. / [Л. В. Шинкарук, І. А. Бевз, І. В. Барановська та ін.] ; за ред. чл.-кор. НАН України Л. В. Шинкарук ; НАН України ДУ “Ін-т екон. та прогнозув. НАН України”. – Київ, 2015. – 304 с. – Режим доступу: <http://ief.org.ua/docs/sr/288.pdf>.

2. *Мороз В. В.* Інституційне середовище неоіндустріалізації економіки України в світлі глобальних комплексних індексів / В. В. Мороз, Р. І. Шепетько // Екон. часоп. – XXI. – 2015. – № 7–8 (2). – С. 12–14.
3. *Охота В. І.* Конкурентоспроможність України на світовій економічній арені / В. І. Охота // Економічний аналіз : зб. наук. пр. – Тернопіль : ТНЕУ, 2015. – Т. 19. – № 1. – С. 84–90.
4. *Єріна А. М.* Міжнародні рейтинги: статистичні аспекти обчислення та застосування. Ч. 1. Індекс економічної свободи та глобальної конкурентоспроможності / А. М. Єріна // Статистика України. – 2016. – № 3. – С. 56–64.
5. *Кухта П.* Яким є оптимальний масштаб державних видатків в Україні: аналіт. зап. [Електронний ресурс] / П. Кухта, І. Піонтківська ; Центр екон. стратегії. – 2015. – 20 с. – Режим доступу: http://ces.org.ua/wp-content/uploads/2015/08/20151102_fiscal_spending_report.pdf.
6. *Коляда Т. А.* Фінансування видатків на економічну діяльність у контексті реалізації сучасної бюджетної політики держави / Т. А. Коляда // Економіка промисловості. – 2014. – № 3 (67). – С. 13–24.
7. *Тищук Т. А.* Шляхи протидії прихованому впливу капіталу з України [Електронний ресурс] : аналіт. доп. / Т. А. Тищук, О. В. Іванов. – Київ : НІСД, 2012. – 88 с. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/Kapital_Tuschuk-72ec2.pdf.
8. Типологічні дослідження Державної служби фінансового моніторингу України за 2016, 2015, 2014 роки [Електронний ресурс] / Державна служба фінансового моніторингу України. – Київ, 2017. – 126 с. – Режим доступу: <http://aeaer.com.ua/wp-content/uploads/2017/02/Typologies.pdf>.
9. *Дьяченко Я. Я.* Засоби державної протидії непродуктивному впливу капіталу за межі України / Я. Я. Дьяченко // Наук. пр. НДФІ. – 2015. – № 2 (71). – С. 149–157.
10. *Краус Н. М.* Детермінанти тіньової економіки в інноваційних умовах господарювання [Електронний ресурс] : монографія / Н. М. Краус. – Полтава : Дивосвіт, 2014. – 148 с. – Режим доступу: <http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/4037/1/Монографія%20Краус%20Н.%20М.%202014.pdf>.
11. *Соскін О. І.* Трансформація податкової системи в контексті формування сучасної економічної моделі України / О. І. Соскін // Екон. часоп. – XXI. – 2010. – № 3–4. – С. 7–14.
12. *Майорова Т. В.* Інвестиційний процес і фінансово-кредитні важелі його активізації в Україні [Електронний ресурс] : монографія / Т. В. Майорова. – Київ : КНЕУ, 2013. – 332 с. – Режим доступу: <http://ir.kneu.edu.ua/bitstream/2010/7065/1/mayorova.pdf>.
13. Фінансове забезпечення сталого розвитку економіки України : кол. монографія / за ред. М. А. Слатвінського. – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2016. – 180 с.
14. *Шевчук І. В.* Вплив податкової політики на інвестиційні процеси в Україні / І. В. Шевчук // Вісн. ЖНАЕУ. – 2015. – № 1 (48). – Т. 2. – С. 160–170.
15. Статистичний щорічник України за 2007 рік / за ред. О. Г. Осауленка. – Київ : Консультант, 2008. – 571 с.
16. Про Державний бюджет на 2017 рік [Електронний ресурс] : Закон України від 21 груд. 2016 р. № 1801–VIII. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1801-19/page2>.
17. *Лютый І. О.* Податки на споживання в економіці України / І. О. Лютый, А. Б. Дрига, М. О. Петренко. – Київ : Знання, 2005. – 335 с.
18. *Парнюк В.* Регулююча функція податку на додану вартість / В. Парнюк // Економіка України. – 2007. – № 6. – С. 4–16.
19. *Полуянов В.* Об изменении базы для расчета отчислений предприятий в социальные фонды / В. Полуянов // Экономика Украины. – 2006. – № 10. – С. 25–29.
20. *Розпутенко І. В.* Економічне зростання в Україні: проблеми і здобутки / І. В. Розпутенко. – Київ : К.І.С., 2001. – 136 с.

REFERENCES

1. Shynkaruk, L.V. (Ed.). (2015) *Strukturni transformatsii v ekonomitsi Ukrainy: dynamika, superechnosti ta vplyv na ekonomichnyi rozvytok: naukova dopovid* [Structural Transformations in the Ukrainian Economy: Dynamics, Contradictions and Influence on Economic Development: Scientific Report], Institute of Economics and Forecasting of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, available at: <http://ief.org.ua/docs/sr/288.pdf>, Ukraine.
2. Moroz, V. V. and Shepetko, R. I. (2015) *Instytutsiine seredovyshe neoindustrializatsii ekonomiky Ukrainy v svitli hlobalnykh kompleksnykh indeksiv* [Institutional environment of neoindustrialization of the Ukrainian economy in the light of global integrated indices]. *Economic annals-XXI*, 7–8(2), 12–14.
3. Okhota, V.I. (2015) *Konkurentospromozhnist Ukraini na svitovii ekonomichnii areni* [Competitiveness of Ukraine in the world economic arena]. *Economic analysis: a collection of scientific works, TNEU, Vol19, 1*, 84–90.
4. Yerina, A.M. (2016) *Mizhnarodni reitynhy: statystychni aspekty obchyslennia ta zastosuvannia. Chastyna 1. Indeks ekonomichnoi svobody ta hlobalnoi konkurentospromozhnosti* [International ratings: statistical aspects of calculation and application. Part 1. Index of Economic Freedom and Global Competitiveness]. *Statistics of Ukraine*, 3, 56–64
5. Kukhta, P. and Piontkivska, I. (2015) *Yakym ye optimalnyi masshtab derzhavnykh vydatkiv v Ukraini: analitychna zapyska* [What is the optimal scale of public expenditure in Ukraine: an analytical note]. Center for Economic Strategy, available at: http://ces.org.ua/wp-content/uploads/2015/08/20151102_fiscal_spending_report.pdf, Ukraine.
6. Koliada, T.A. (2014) *Finansuvannia vydatkiv na ekonomichnu diialnist u konteksti realizatsii suchasnoi biudzhetnoi polityky derzhavy* [Financing of expenditures for economic activity in the context of implementation of modern state budget policy]. *Economy of industry*, 3(67), 13–24.
7. Tyshchuk, T.A. and Ivanov, O.V. (2012) *Shliakhy protydii prykhovanomu vidplyvu kapitalu z Ukrainy: analitychna dopovid* [Ways of counteracting the hidden outflow of capital from Ukraine: an analytical report]. The National Institute for Strategic Studies, Kyiv, available at: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/Kapital_Tuschuk-72ec2.pdf, Ukraine.
8. State Financial Monitoring Service of Ukraine (2017) *Typolohichni doslidzhennia Derzhavnoi sluzhby finansovoho monitorynhu Ukrainy za 2016, 2015, 2014 roky* [Typological researches of the State Financial Monitoring Service of Ukraine for 2016, 2015, 2014]. Kyiv, available at: <http://aeaep.com.ua/wp-content/uploads/2017/02/Typologies.pdf>, Ukraine.
9. Diachenko, Ya.Ya. (2015) *Zasoby derzhavnoi protydii neproduktyvnomu vidplyvu kapitalu za mezhi Ukrainy* [Means of the state counteraction to the unproductive outflow of capital beyond Ukraine]. *RFI Scientific Papers*, 2 (71), 149–157.
10. Kraus, N.M. (2014) *Determinanty tinovoi ekonomiky v innovatsiinykh umovakh hospodariuvannia: Monohrafiia* [Determinants of the shadow economy in innovative conditions of management: Monograph]. *Dyvosvit, Poltava*, available at: <http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/4037/1/Монографія%20Краус%20Н.%20М.%202014.pdf>, Ukraine.
11. Soskin, O.I. (2010) *Transformatsiia podatkovoi systemy v konteksti formuvannia suchasnoi ekonomichnoi modeli Ukrainy* [Transformation of the tax system in the context of the formation of a modern economic model of Ukraine]. *Economic annals-XXI*, 3–4, 7–14.
12. Maiorova, T.V. (2013) *Investytsiinyi protses i finansovo-kredytni vazheli yoho aktyvizatsii v Ukraini: monohrafiia* [Investment process and financial and credit levers of its activation in Ukraine: monograph]. *KNEU, Kyiv*, available at: <http://ir.kneu.edu.ua/bitstream/2010/7065/1/mayorova.pdf>, Ukraine.
13. Slatvinskyi, M.A. (Ed). (2016) *Finansove zabezpechennia staloho rozvytku ekonomiky Ukrainy: kolektyvna monohrafiia* [Financial support of sustainable development of Ukrainian economy: collective monograph]. *PPE Zhovtyy O.O., Uman*.

14. Shevchuk, I.V. (2015) Vplyv podatkovoi polityky na investytsiini protsesy v Ukraini [Influence of tax policy on investment processes in Ukraine]. Herald of ZHNAEU, 1(48), Vol2, 160–170. available at: http://ir.znau.edu.ua/bitstream/123456789/3302/1/VZNAU_2015_1_2_160-170.pdf.
15. Osaulenko A.G. (Ed.). (2008) Statystychnyi shchorichnyk Ukrainy za 2007 rik [Statistical Yearbook of Ukraine for 2007]. Konsultant, Kyiv, available at: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ1_u.htm, Ukraine.
16. Verkhovna Rada of Ukraine (2016) Pro Derzhavnyi biudzheth na 2017 rik. Zakon Ukrainy #1801–VIII vid 21.12.2016. [About the State Budget for 2017. Law of Ukraine No. 1801-VIII of 21.12.2016.] available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1801-19/page2>.
17. Liutyi, I.O., Dryha, A.B. and Petrenko, M.O. (2005) Podatky na spozhyvannia v ekonomitsi Ukrainy [Taxes on consumption in the economy of Ukraine]. Znannia, Kyiv, Ukraine.
18. Parniuk, V. (2007) Rehuliuiucha funktsiia podatku na dodanu vartist [Regulatory function of value added tax]. Economy of Ukraine, 6, 4–16.
19. Poluyanov, V. (2006) Ob yzmenenyy bazy dlya rascheta otchyslenyy predpnyatyy v sotsyal'nye fondy [On the change in the base for calculating the allocations of enterprises to social funds] Economy of Ukraine, 10, 25–29.
20. Rozputenko, I.V. (2001) Ekonomichne zrostantia v Ukraini: problemy i zdotuky [Economic Growth in Ukraine: Problems and Achievements], K.I.S., Kyiv, Ukraine.

SUMMARY

Problem setting and its relationship with important scientific and practical tasks. The development of a country should be managed in order to provide the necessary structural changes in the economy in order to obtain a synergistic effect from the interaction of different industries and areas of activity, increasing competitiveness and forming a positive image of the state in the world community.

The structure of the economy is multifaceted, and its changes are interrelated and are reflected in different results of activity. The following structural changes are most influenced by the state of the economy: technological, on which the emergence of fundamentally new technical means and economic structure; reproductive, which are reflected in the ratio of services, industrial and agricultural production; spatial, which are connected with the displacement of borders between regions and economic zones.

Analysis of recent publications on the issues and the allocation of previously unsolved parts of the general problem. The tasks of state regulation of the development of individual components of the Ukrainian economy and counteraction to its shadow sector were the subject of research by such scholars as L.Shinkaruk, P.Kukhta, T.Tyshchuk, N.Kraus, T.Mayorova, I.Rozputenko and others. However, most researchers focused only on specific aspects of the problem. However, the theoretical basis for building a balanced management system for the economy of Ukraine and its regions, which optimizes the structure of the economy and makes it unnecessary to withdraw funds from the shadow sector, need further research.

Formulating the purpose of the article. The purpose of the article is to determine the directions of state regulation regarding the shadowing of the economy and the direction of investment resources to increase the technological level of production.

The main material of research. The level of economic freedom in Ukraine is too low in comparison with the countries of Europe and with the post-Soviet countries. For the period from 2010 to 2015, Ukraine's rating was kept at 162 positions from 186 countries. Only in 2014 in anticipation of positive changes after the Revolution of Dignity it increased to 155 seats.

The analysis of the factors influencing the rating of economic freedom of the country by the four categories of freedom of business environment gave the following results. The worst case is the rule

of law category, because both its components are too low (25 and 26 points out of 100 respectively). In the category of state intervention, the index of fiscal freedom approaches the indicators of a free economy (78,6), but the state expenditure index is only 30,6. On average, regulatory efficiency: freedom of business – 56,8; freedom of the labour market – 47,9; monetary freedom – 66,9. Very variegated results for the components of openness of the markets: along with the highest index of trade freedom (85,8), the lowest indicator of freedom of investment (20) and low level of financial freedom (30).

It has been established that negative effects on economic development, both too low and excessively high state expenditures. Therefore, for different countries, taking into account various factors, it is necessary to determine its optimal level. Domestic experts have determined the level of government expenditures for Ukraine of 37% of GDP. The actual level in 2014 is 50,9% of GDP.

Solving problems that hinder ease of doing business will help attract both foreign investment and domestic ones. However, it is also necessary to create barriers to the hidden withdrawal of capital. Such barriers are the conditions under which the legal transfer of profits from countries that directly produce goods or services into tax havens should be more costly than paying taxes at the place of production and illegal to be accompanied by prosecution.

Together with the development of measures to reduce the attractiveness of capital withdrawal, it is necessary to form a system for counteracting the development of the shadow economy, which is promoted by: burdensome tax system, limited domestic market, unstable political situation and legislative framework, high level of corruption, which is systemic and leads to the merging of authorities and business. Therefore, the most effective means of influencing the shadow economy is the establishment of the interaction of business structures with public authorities at different levels, taking into account the interests of the parties in order to realize the strategic goals of the country, regions, economic entities.

Conclusions and perspectives for further researches. According to experts, most of the Ukrainian economy is at the limiting stage of investment development, for which it is inherent in overcoming the loss-making nature, but the inability, through its own investment activity, ensures the reproduction of production capacities on a new technical basis. However, the investment resources of the state are limited, therefore, it is necessary to encourage private investors to invest in the development of certain types of activities. It should be borne in mind that sectoral privileges can also give rise to negative phenomena: preservation of low technological level of production, partial compensation of losses from sales of products in foreign markets at dumping prices, reduction of tax revenues to the budget, and so on. Privileges should be set only for those enterprises that invest in new production technologies, will ensure further growth of budget revenues and reinvestment into technical development. This will accelerate the transition of industries to the industrial stage, which witnesses the intensification of investment processes, high profitability of production with the possible ignoring of the environmental and social consequences of rapid development. To prevent such threats priority should be given to concessional conditions for projects that improve the environmental status and have positive social consequences.

Prospects for further research are seen in the improvement of mechanisms and tools for public regulation of stimulating structural changes in economic complexes of regions.